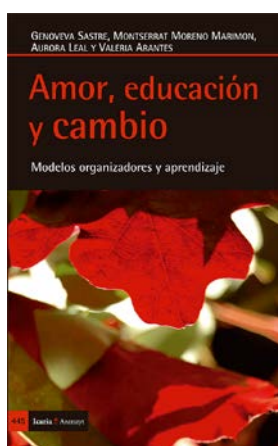

Revista Catalana de Pedagogia

Volum 12, 2017, (223-228)

ISSN (edició electrònica): 2013-9594

<http://revistes.iec.cat/index.php/RCP/index>

Amor, educación y cambio:

Modelos organizadores y aprendizaje

Genoveva Sastre, Montserrat Moreno, Aurora Leal i Valeria Arantes (2016). Barcelona, Icaria.

Montserrat Moix i Puig.

Doctora en pedagogia. Departament de Psicologia, Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes de la Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya. A/e: montserrat.moix@uvic.cat

En el llibre *Amor, educación y cambio: Modelos organizadores y aprendizaje*, les autores i les persones que amb la seva col·laboració contribueixen a l'assaig ens presenten un text interessant i útil per a l'educació, la psicologia i les altres ciències socials. Ens parlen de dos temes que en el text queden interrelacionats. Per una banda, de relacions d'amor i, per l'altra, de com interpretem el món, allò que hi succeeix i ens succeeix, i de les possibilitats de canvi o de nous aprenentatges en el contingut de les nostres interpretacions. Per explicar el funcionament dels processos d'interpretació i, en definitiva, d'atribució de significat, les autores utilitzen el

concepte teòric *models organitzadors* i aquest concepte l'apliquen a l'anàlisi de les relacions sentimentals.

Els models organitzadors (MO) s'emmarquen en una concepció constructivista del coneixement, on la construcció activa per part de la persona i la interacció en els entorns socials i culturals esdevé essencial. El seu treball es pot situar proper a marcs teòrics que investiguen sobre com coneixem. Perspectives psicològiques especialitzades han emprat diferents termes per explicar el funcionament de la nostra ment: conceptes com esquemes, marcs mentals, teories implícites, models mentals, etc., o, en el cas d'aquest text, models organitzadors. Cada una d'aquestes nocions tenen definicions, característiques i funcionaments diferenciats. Però, malgrat les seves dissimilituds, comparteixen elements comuns que tenen a veure amb l'aportació d'explicacions teòriques que il·lustren com les persones coneixem la «realitat».

En el primer capítol, «Cómo nos construimos», s'exposa la teoria dels models organitzadors, encara que també s'hi tornen a referir més endavant. S'entenen els MO com a sistemes mentals, dinàmics, flexibles i operatius que canalitzen la percepció, la selecció dels elements rellevants en cada context i experiència, i els atorguen significat. Es tracta de representacions mentals organitzades, interrelacionades entre elles amb força coherència. En cada moment i situació i al llarg de tota la vida utilitzem MO per interpretar o conèixer. Els construïm i reconstruïm contínuament, formant xarxes de representacions que elaborem vinculades a les experiències i als contextos socioculturals compartits. Els MO són personals, idiosincràtics, freqüentment inconscients i limitats. Impliquen emocions, records, coneixements, sentiments, expectatives, intencions, creences, pràctiques. Com les experiències i els contextos són canviants, els MO s'adapten i reorganitzen d'acord amb les demandes del present en un procés dinàmic de conservació de models i de canvi d'aquests. Els canvis es vincularien a processos d'interacció amb experiències que possibiliten noves construccions i reconstruccions. Al llarg del llibre es mostren tres estudis que exemplifiquen aquest procés a partir de la interpretació de textos escrits o de representar situacions de la quotidianitat. Tots ells es focalitzen en el tema de l'amor i de les relacions de parella.

A «Juventud y conflictos amorosos», es tracta de saber com un grup de quaranta joves, noies i nois universitaris, interpreten i solucionen un conflicte amorós presentat a través d'un text. A continuació responen un qüestionari sobre aquest mateix text. Les anàlisis identifiquen quatre interpretacions o MO diferenciats. La majoria de les respostes s'emmarquen en el model social hegemònic de l'amor romàntic, és a dir, on l'amor implica un lliurament incondicional cap a l'altra persona i, encara que molts consideren inacceptable la violència i el domini en la relació, es mostren més permissius si el seu rebuig suposa la ruptura del vincle amorós. Són menys, els i les participants que elaboren models organitzadors basats en relacions d'equitat. S'evidencia que el fet de respondre el qüestionari possibilita que aprofundeixin més àmpliament en les diferents dimensions del conflicte, ja que se'ls fan preguntes sobre els personatges del relat, sobre aspectes que tenen a veure amb la justícia, l'autonomia, el poder sobre l'altre, els sentiments, els pensaments, etc., fet que comporta que les respostes dels i les joves es modifiquin i resultin diferents de les seves interpretacions inicials, cosa que posa en evidència que aquestes línies de treball són uns instruments vàlids en la intervenció.

El capítol «Construyendo el cambio» és un programa d'intervenció psicosocial. Hi participen trenta joves durant deu sessions amb periodicitat setmanal, que treballen en petits grups i en grup plenari. L'estudi té l'objectiu d'indagar sobre la disponibilitat dels i les participants de distanciar-se del model social predominant de romanticisme amorós. A les sessions, eminentment dialògiques, analitzen, comenten i debaten diferents conflictes amorosos viscuts per altres joves de les mateixes edats, pertanyents a entorns socioculturals semblants als que formen part del programa. Entre d'altres aspectes, els i les joves tracten sobre diferents conflictes amorosos, sobre les característiques dels vincles d'amistat i dels vincles de parella sentimental, sobre la gelosia, que una gran majoria consideren com un component essencial de l'amor i de les relacions sentimentals. Atorguen a l'amor un paper actiu que maneja els sentiments dels enamorats sense donar-los oportunitats d'una gestió personal. En aquest context, van aflorar discussions sobre dicotomies com «lliurament total» o «benestar propi», també entre independència i autonomia. Sobre aquest últim tema debaten si els dos membres de la parella han de compartir tots i cadascun dels

aspectes de la seva vida o no. L'avaluació final del programa mostra que les i els participants, íntegrament, opten per donar resposta als conflictes de parella treballats a través de models organitzadors basats en vincles equitatius, on tenen una gran rellevància la solidaritat i la cooperació. Molt lluny de les primeres solucions aportades que responien al model social d'amor romàntic. Els canvis es generen en un context interactiu on noies i nois debaten, aporten les seves idees i vivències sobre els vincles amorosos que han elaborat al llarg de diferents moments i contextos de la seva vida personal i que, en el context del programa d'intervenció, tenen l'oportunitat de contrastar amb els seus iguals, de reflexionar sobre aquestes experiències, etc.

El capítol «Ideales y otras realidades» és un conjunt de reflexions sobre diferents aspectes relacionats amb les relacions d'amor. S'aborden temes essencials en les relacions intersubjectives com el de la construcció de la identitat. També es parla del reconeixement de l'altra persona i de l'autoreconeixement. Un procés dinàmic i continu de reconeixements mutus que és la base de les relacions igualitàries. Es destaca així mateix que ens fem persones amb els altres i no aïlladament. Els altres ens configuren a la vegada que els configurem. A més, es comenta sobre les necessitats i els desitjos que dipositem en els altres que poden o no realitzar-se en la relació de parella. O sobre la idealització de la persona a qui s'estima i de la necessitat del seu coneixement en profunditat. Es reflexiona, entre altres temes, més sobre com entreteixim les vinculacions amoroses i gestionem actituds d'atenció i cura o de responsabilitat cap a l'altre.

L'últim, «Pensando el amor en la adolescencia» també és un estudi. En aquest cas les representacions internes o MO s'indaguen mitjançant el dibuix. Es parteix de la consideració que el dibuix és un instrument que ajuda a pensar. Hi participen seixanta adolescents de 13-16 anys, de tres instituts, dos del cinturó industrial de Barcelona i un de la ciutat. Se'ls proposa que il·lustren una relació d'amor desitjable i una d'amor no desitjable amb personatges que interactuen entre ells, en escenes i amb diàlegs. Abans de dibuixar, les i els adolescents han escrit tres característiques pròpies d'una relació satisfactòria i tres d'una no satisfactòria. Al final de tot, responen unes preguntes sobre els estats interns dels personatges dibuixats que

tenen a veure amb la identitat, la consideració mútua i el reconeixement en el context de la relació dibuixada. S'estudien les escenes, els personatges que apareixen, els llocs, els objectes, les expressions facials i corporals, les accions que es realitzen, etc. Del conjunt de les anàlisis es perfilen diferents MO. En les noies s'observen MO propers als estereotips culturals de l'amor, però també d'altres que expressen la complexitat de les relacions, amb figures femenines que exigeixen, actuen i reflexionen. Pel que fa als nois, també es donen dues grans línies d'interpretacions. D'una banda, tot i que minoritàries, representacions que trenquen amb els cànons socials tradicionals de la relació amorosa, amb valoracions dels estats interns dels personatges, mentre que d'altres romanen en dinàmiques de control, infidelitat i maltractament. Al final d'aquest capítol se suggereixen possibles línies d'intervenció psicoeducativa a partir dels dibuixos realitzats i de les opinions aportades pels i les participants.

El llibre se centra en les relacions heterosexuales i ofereix claus per comprendre moltes de les actituds quotidianes que apareixen en les relacions afectives que estan fundades en l'asimetria relacional. Les experiències que es descriuen en el text són una línia vàlida de treball per desmuntar les concepcions tradicionals sobre l'enamorament i l'amor. Mostra la importància dels espais d'intervenció psicoeducativa on adolescents i joves poden debatre i analitzar situacions per identificar els senyals i les conseqüències negatives de les relacions no igualitàries. En aquest punt em sembla que és substancial treballar tant amb relats de relacions on apareixen comportaments de control, possessió, prepotència, gelosia, maltractament, etc., com amb relats de relacions afectives assentades en l'equitat. Els canvis de models, com aquí s'observa, són complexos i requereixen el diàleg i la reflexió sobre noves experiències relacionals per mobilitzar processos interns que possibiliten noves visions i interpretacions. Noies i nois estan igualment interpel·lats en aquesta tasca. De Lauretis (2000) assenyala la rellevància de la interacció: «la subjectivitat és un procés continu que suposa una renovació constant basada en la interacció amb el món». Per aquesta autora, la subjectivitat es basa en l'experiència personal, en les pràctiques i en els discursos que atorguen significat als

esdeveniments. Seguint aquesta idea seria interessant repetir els estudis que aquí es descriuen d'aquí a uns anys per observar l'evolució en les interpretacions.

Bibliografia

De Lauretis, T. (2000). *Diferencias: Etapas de un camino a través del feminismo*. Madrid: Horas y Horas.

Per citar aquest article:

Moix, M. (2017). Amor, educación y cambio. Genoveva Sastre, Montserrat Moreno, Aurora Leal i Valeria Arantes (2016). *Revista Catalana de Pedagogia*, 12, 223-228.